

ZAMONAVIY DUNYODA ILK BOLALIK DAVRIDA
PSIXIK RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI

Andijon davlat pedagogika instituti
O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi talabasi
Egamberdiyeva Madinabonu Sanjarbek qizi
dotsent Vahobova O'g'iloy Tolibjonovna

Annotatsiya: Ilk bolalik davri psixologiyasi – bu bolaning tug'ilgan paytidan 3 yoshgacha bo'lgan bolalarning ruhiy rivojlanishini o'rganuvchi psixologiya sohasi hisoblanadi. Ushbu davrda bolaning shaxs sifatida shakllanishi, hissiy va aqliy rivojlanishining asoslari yaratiladi. Tashqi muhit, ota-onalar bilan bo'lgan munosabat, o'yin faoliyati hamda nutqning rivojlanishi bola psixologiyasining markaziy yo'nalishlaridandir. Ilk bolalik davrida bolaning harakatlanish qobiliyatlari, sezgi organlari, emotsional holatlari va ijtimoiy ko'nikmalari shakllanadi. Shu sababli bu davrni to'g'ri tushunish va uni ilmiy asosda o'rganish bola tarbiyasida muhim o'rin tutadi. Mazkur fan, pedagoglar, psixologlar va ota-onalarga bolalar bilan samarali muloqot qilish hamda ularning sog'lom ruhiy rivojlanishini ta'minlashda amaliy yordam beradi.

Kalit so'zlar: Ilk bolalik, bolalar psixologiyasi, ruhiy rivojlanish, emotsional o'sish, nutq rivojlanishi, o'yin faoliyati, ijtimoiy moslashuv, ota-ona va bola munosabati, shaxs shakllanishi, erta yoshdagi tarbiya.

Annotation: Early childhood psychology is a branch of psychology that studies the mental development of children from birth to age 3. During this period, the foundations of the formation, emotional and mental development of the child as a person are created. The external environment, the relationship with parents, play activities and the development of speech are among the central areas of child psychology. In early childhood, the child's motor skills, sensory organs, emotional states and social skills are formed. Therefore, the correct understanding of this period and its study on a scientific basis plays an important role in the upbringing of a child. This science provides practical assistance to educators, psychologists and parents to effectively communicate with children and ensure their healthy mental development.

Аннотация: Психология раннего детства-это раздел психологии изучающий психическое развитие детей от рождения до 3 лет. В этот период закладываются основы становления ребенка как личности, его эмоционального и психического развития. Внешняя среда, взаимоотношения с родителями, игровая деятельность, развитие речи-вот некоторые из центральных направлений детской психологии. В раннем детстве у ребенка формируются двигательные навыки, органы чувств, эмоциональные состояния и социальные

навыки. Поэтому правильное понимание этого периода и научное его изучение занимает важное место в воспитании ребенка. Данная наука оказывает педагогам, психологам и родителям практическую помощь в эффективном общении с детьми и обеспечении их здорового психического развития.

Keywords: early childhood, child psychology, mental development, emotional growth, speech development, game activity, social adaptation, parent-child attitude, personality formation, early age education.

Ключевые слова: раннее детство, детская психология, психическое развитие, эмоциональный рост, речевое развитие, игровая деятельность, социальная адаптация, родительско-детское отношение, формирование личности, дошкольное воспитание.

Jismoniy o`lish va rivojlanish: Ushbu bosqichda miyada, ayniqsa frontal loblarda, asab tolalarining sezilarli sinaptik o`lishi va miyelinatsiya hosil bo`lishi kuzatiladi. Masalan, 2 yoshdan 6 yoshgacha bo`lgan davrda miya (inson rivojlanishining keyingi bosqichlariga qaraganda) ko`proq rivojlanadi[3]. Miyaning o`lishi kognitiv qobiliyatlarning o`lishi bilan birga kechadi. Taxminan, besh yoshlarda (yoki undan ertaroq ham) bolalar ravon gapira boshlaydilar va qo`llarini, ko`zlarini ongli ravishda boshqara oladilar. Bolalarning jismoniy o`lishi quyidagi fiziologik qoida bo`yicha rivojlanib boradi: katta muskullar kichik muskullardan oldin rivojlanadi. Katta muskullar yurish, yugurish va boshqa jismoniy faoliyat uchun ishlatiladi. Bu qo`pol motorli ko`nikmalar deb nomlanadi. Kichik muskullar nozik vosita qobiliyatlari uchun ishlatiladi, masalan, narsalarni olish, yozish, chizish, otish va ushlab kabi.

Kognitiv o`lish va rivojlanish-bu bolalarda bilimlarni egallash, tafakkur qilish, eslab qolish va esga tushirish, qaror qabul qilish, til va nutqni rivojlantirish jarayonlarini o`z ichiga oladi. Insonning fikrlash, xotira, o`rganish, muammo hal qilish va atrof-muhitni tushunish qobiliyatlarining bosqichma-bosqich rivojlanish jarayonidir. Bu jarayon ayniqsa bolalik davrida juda tez kechadi, lekin butun umr davom etadi. Jan Piaget tomonidan operatsiyadan oldingi bosqich deb ataladigan bu bosqichda bola qayta-qayta „Nima uchun?“ deb so`raydi va bu bola bilan munosabatlarni o`rnatishga yordam beradi. Bola hali mavhum fikrlash operatsiyalarini bajara olmaydi. Bola nima haqida gapirilayotganini ko`ra olishi kerak, chunki ular mantiq, xiyonat, tafakkur va hokazo tushunchalarni tushunmaydi. Bu ular tom ma`noda o`ylashlarini anglatadi: agar bolaga „qorong`u tushmoqda“ deb uxlash kerakligi aytilsa, ular qanday qilib tun (so`zma-so`z) osmondan tushishini so`rashadi. Shuningdek, ular har bir ob`ektda insoniy xususiyatlarni ko`radilar va yana egosentrizmni ham namoyon qiladilar (egoizm bilan adashtirmaslik kerak!). Tadqiqotlarga ko`ra, ular boshqa odamning e`tiqodi borligini tushunmaydilar va bu yoshdagi bolalar o`zlari xayol qilgan narsalarni hamma o`ylaydi deb tasavvur qiladilar. Bu davrdagi bolalarda idrok

etishning diqqat markazida bo‘lish masalasi ham mavjuddir.

Ijtimoiy-emotsional o‘rish va rivojlanish: Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi.

Hissiy rivojlanish ifodalar, bog‘lanish va shaxsiyat kabi atamalarni o‘z ichiga oladi[6]. Bolalar qorong‘ulikdan va yirtqich hayvonlardan qo‘rqishadi, taxminan uch yoshga to‘lganlarida ular o‘g‘il yoki qiz ekanliklarini payqashadi va shunday harakat qilishni boshlaydilar. O‘g‘il bolalar odatda ko‘proq tajovuzkor bo‘lsa, qizlar ko‘proq mehribonlik ko‘rsatadi. Ushbu bosqichda individual farqlar sezilarli bo‘ladi. Onaning etnik kelib chiqishi, ta’lim darajasi, farzand ko‘rgan yoshi va hatto nechta uka-singillari borligi, shuningdek, qashshoqlik, jazo, tushkunlik va yolg‘iz ona bo‘lish kabi omillar bolaning o‘zini tutishi bilan bog‘liq vaziyatlarga juda katta ta’sir o‘tkazadi.

Asosiy bosqichlar:

- 1.Go‘daklik (0-1 yosh) ota-onaga bog‘lanish (ishonch hissi shakllanadi),kulish,yig‘lash orqali emotsiyalarini bildiradi.
- 2.Ilk bolalik (1-3 yosh) mustaqillik hissi paydo bo‘ladi.”Men o‘zim” davri boshlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Aminov. N.(2019).Bola psixalogiya asoslari.Toshkent:”Fan va texnologiya”nashriyoti.
2. Zokirova.M.(2021).Psixalogiya:Ilk yosh davrida rivojlanish xususiyatlari.Toshkent:O`zMU nashriyoti
4. Vygotskiy.L.S(2003)Bolalarningpsixik rivojlanishi.Moskva:Pedagogika.
5. Mahkamova.D.(2020). Ruhiy rivojlanishning ilk bosqichlari. “ Yangi asr avlodi”
6. Nurullo o‘g‘li, A. A. (2023). SHARQ MUTAFAKKIRLARINING ASARLARIDA PSIXODIAGNOSTIKAGA DOIR QARASHLARI. ТАРАҚҚИЁТ, 13.
7. Vaxabova, O. G. (2024). GLOBALLASHUV SHAROITIDA AXBOROT MUHITINING YOSHLAR IJTIMOYIY NORMALARI SHAKLLANISHIGA TA’SIRINING PSIXOLOGIK JIHATLARI. Современное образование (Узбекистан), (12 (145)), 46-51.
8. O‘gilxon T, V. (2023). Axborot muhiti yoshlar ijtimoiy normalari shakllanishiga ta’sirini tadqiq etishning metodik jihatlari. Современное образование (Узбекистан), (11 (132)), 15-22.